

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 70.052.009
у Хмельницькому національному університеті
д.пед.н., професору Бідюк Н.М.

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента,
доцента кафедри дошкільної освіти Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького**

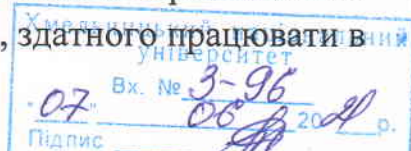
Чичук Антоніни Петрівни

**про дисертаційну роботу Мельничук Ольги Василівни «Система
підготовки викладача англійської мови в університетах Великої
Британії», поданої до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки, галузь знань
01 Освіта/Педагогіка**

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Актуальність та доцільність проблеми дослідження, обраної Мельничук Ольгою Василівною, не викликає сумнівів з багатьох міркувань. Одним із пріоритетних завдань, які висуває перед вищою школою Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) є ґрунтовна та якісна професійна підготовка фахівців, зокрема, майбутніх педагогів-філологів. Нині, у Державній програмі «Вчитель», Національній доктрині розвитку освіти, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір конкретизовано засадничі вимоги до професійної підготовки сучасного педагога – суб'єкта особистісного та професійного зростання. Процеси подальшого оновлення системи вищої освіти об'єктивно спрямовані насамперед на забезпечення потреб суспільства й держави у кваліфікованих педагогах, що передбачає відповідні зміни в професійно-педагогічній підготовці, розвитку та саморозвитку особистості майбутнього педагога.

Слід відзначити, що проблема професійного розвитку викладача вищої школи актуальна не лише для України. До її розв'язання прагнуть майже всі країни світу, бо інтенсивні зміни, що відбуваються в соціально-політичному й економічному житті тієї чи іншої країни, вимагають нового професійного мислення, культури спілкування, педагогічної майстерності тощо.

На основі аналізу наукових здобутків вітчизняних та зарубіжних учених актуалізовано важливість вивчення британського досвіду підготовки викладача англійської мови. В умовах формування загальноєвропейського освітнього простору актуалізується запит на викладача, здатного працювати в

різних освітніх системах і культурах. Незважаючи на суттєві відмінності підготовки викладача англійської мови у Великій Британії та Україні, функційна подібність систем вищої освіти обох держав дає можливість творчо використати конструктивні ідеї британського досвіду для вдосконалення професійної підготовки викладачів англійської мови в Україні.

Тож звернення Мельничук Ольги Василівни до комплексного вивчення проблеми підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії є безперечно актуальним.

Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки «Компетентнісна модель фахівця» (номер державної реєстрації 0119U001797). Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 2 від 25.02.2016 р.)

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертанткою виявлено особливості системи підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії, охарактеризовано зміст та форми підготовки та професійного розвитку викладача англійської мови, описано професійну компетентність викладача англійської мови, розроблено компетентнісну модель підготовки викладача-дослідника англійської мови у Великій Британії, виконано порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії та України, обґрунтовано можливості використання конструктивних ідей британського досвіду для удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів англійської мови в Україні.

Нові факти, одержані здобувачкою. Виконана робота відзначається суттєвою новизною, поміж ключових отриманих наукових результатів слід зазначити такі: уперше виявлено особливості системи підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії (циклічність, багарівневність, неперервність; стандартизація змісту освіти на засадах компетентнісного підходу; збереження балансу між освітніми інноваціями та традиціями; дослідницько орієнтована підготовка; підтримка професійного розвитку та самоосвіти); охарактеризовано зміст та форми підготовки та професійного розвитку викладача англійської мови (курси та конференції, професійне спілкування, методичні об'єднання та дисциплінарні спільноти, консультації експертів, особисте дослідження, навчання за допомогою дії, навчання за допомогою викладання); описано професійну компетентність викладача англійської мови (зміст, складові, критерії, структурні компоненти); розроблено компетентнісну модель підготовки викладача-дослідника англійської мови у Великій Британії (зміст, методи навчання,

форми організації, компетентності, засади, етапи); виконано порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії та України; обґрунтовано можливості використання конструктивних ідей британського досвіду для удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів англійської мови в Україні; удосконалено змістове та науково-методичне забезпечення професійної підготовки викладача англійської мови в Україні з урахуванням особливостей британського досвіду через розкриття особливостей інтеграції методичної та дослідницької діяльності (підготовка викладача-дослідника, самоосвіта, оволодіння новими методиками викладання англійської мови, розвиток рефлексивного мислення, використання проєктів, типологія зв'язків між викладанням та дослідженням, стратегії розвитку зв'язків між викладацькою та дослідницькою діяльністю); уточнено змістове наповнення понять «професійна підготовка викладача англійської мови», «професійна компетентність викладача англійської мови»; подальшого розвитку набули вимоги до професійної діяльності та професійної підготовки викладача англійської мови у британському досвіді; сучасні тенденції розвитку системи вищої освіти у Великій Британії; методичні підходи до професійної підготовки викладача англійської мови в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Мельничук Ольга Василівна на достатньому науковому рівні аргументувала вибір теми, визначила мету, завдання, об'єкт, предмет, його наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Обґрунтованість наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується належною методологічною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць, і загалом не викликає сумніву.

Дисертація Мельничук Ольги Василівни має чітку структуру, відзначається цілісністю та логічністю викладу наукового матеріалу. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків і за структурою відповідає чинним вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій Мельничук Ольги Василівни свідчить про наукову достовірність викладених результатів. Цьому, зокрема, сприяло опрацювання широкого кола джерел (250 найменувань, з них – 86 іноземною мовою).

Поглиблює розуміння досліджуваної проблеми, збагачує зміст дисертаційної роботи матеріал, представлений у додатках (24 додатки).

Зміст дисертаційного дослідження продуманий, включає важливі загальнонаукові, теоретико-методологічні та практичні питання щодо підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії, які логічно пов'язані між собою та забезпечують цілісне уявлення про процес набуття досліджуваного феномену у процесі професійної підготовки. Одержані дані та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії дослідження.

Відзначимо, що новизна і вірогідність загальних висновків дисертаційного дослідження забезпечені методологічною обґрунтованістю вихідних положень; використанням адекватних методів; аналізом значного обсягу науково-педагогічних джерел та науково-методичного забезпечення професійної освіти.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що дисертаційна робота Мельничук Ольги Василівни містить нові, раніше не захищені наукові положення. Обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії. За обсягом і змістом рецензована дисертація є завершеним і самостійним дослідженням.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура, зміст, результати дослідження, основні висновки, викладені в анотаціях, відповідають і відображають основні положення дисертації. Основний текст дисертації представлено у вступі, трьох розділах, висновках до розділів та загальних висновках.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, проаналізовано стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній науці й аспекти її реалізації в освітній практиці, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів.

У дисертації на основі аналізу наукових здобутків вітчизняних та зарубіжних учених актуалізовано важливість вивчення британського досвіду підготовки викладача англійської мови.

Встановлено, що структура професійної підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії є багаторівневою (бакалавр, магістр, доктор). На рівні бакалаврату основна увага зосереджена на загальній соціально-гуманітарній підготовці й вивченні фахово-орієнтованих дисциплін. Особливість магістратури полягає в тому, що до неї вступають студенти, які вже мають не тільки вищу освіту, а й практичний досвід роботи викладачем не менше, ніж шість років. В усіх циклах навчання велику цінність має практична підготовка студентів (їй відведено близько третини навчального часу). Загалом, викладач англійської мови повинен мати якнайменше ступінь бакалавра та три роки досвіду роботи в галузі. Для

професійної діяльності в коледжі й університеті необхідний ступінь магістра (доктора наук).

Проаналізовано структуру академічних посад в університетах Великої Британії: професор (professor), лектор-доцент (reader), старший лектор (senior lecturer, senior teaching fellow, principal lecturer), лектор (lecturer, teaching fellow), асистент лектора (assistant lecturer, demonstrator, seminar leader, associate lecturer, graduate teaching assistant), запрошений професор (visiting professor). А також почесні звання: почесний професор, почесний доцент, почесний лектор. Виявлено, що існують загальні вимоги щодо обіймання посад викладача англійської мови, проте кожен університет висуває власні критерії. Розглянуто вимоги до посади старшого лектора, лектора-доцента та професора на прикладі університету Варвік (University of Warwick).

Зазначено, що магістерські програми підготовки викладача англійської мови ґрунтуються на положенні, що викладання в університеті – складний, цілісний процес, який передбачає такі складові: педагогічну компетентність; знання особливостей процесу навчання студентів, колегіальність, розуміння професійних особистих цінностей; усвідомлення науковості викладання та навчання у закладі вищої освіти.

Зазначено, що університети Великої Британії пропонують програми підготовки викладача англійської мови, які ґрунтуються на вимогах професійних стандартів.

З'ясовано кваліфікаційні вимоги до професійних знань і цінностей викладача згідно з Національною Рамкою професійних стандартів для викладачів (National Professional Standards Framework for Teaching and Supporting Learning in Higher Education).

Наголошено на тому, що основними сферами (видами) діяльності викладача англійської мови у закладах вищої освіти є: розроблення освітніх програм та планування навчальних заходів; викладання та/або супровід навчання студентів; оцінювання результатів навчання студентів та забезпечення зворотного зв'язку; створення ефективного освітнього середовища, здійснення супроводу навчання студентів; здійснення постійного професійного розвитку з предметів / дисциплін і методики їх викладання, що включає в себе дослідження та оцінювання професійної практики.

Проаналізовано структуру предметної галузі «Англійська мова» для бакалаврів (bachelor's degrees with honours), яка містить такі компоненти: цілі, опис, завдання; основні принципи; сфера застосування англійської мови; знання з предмету й професійні навички; форми викладання, навчання та оцінювання. Описано три моделі підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії: паралельна, послідовна, альтернативна.

Проаналізовано форми професійного розвитку викладача англійської

мови (курси та конференції, професійне спілкування, методичні об'єднання та дисциплінарні спільноти, консультації експертів, особисте дослідження, навчання за допомогою дії, навчання за допомогою викладання, стажування, ведення щоденника молодого викладача) та окреслено вимоги щодо означеного процесу.

Запропоновано модель підготовки викладача-дослідника англійської мови в системі вищої освіти Великої Британії, що включає низку взаємопов'язаних компонентів: цінності професії, особистісні та професійні якості, дослідницька позиція, ключові компетентності, дослідницькі вміння (гностичні, конструктивні, прогностичні, рефлексивні, комунікативні, експресивні, сугестивні та ін.), які забезпечують зміст, процес і результат, технології професійної підготовки на основі дослідницької діяльності, валідність результатів дослідження.

Здійснено порівняльно-педагогічний аналіз підготовки майбутніх викладачів англійської мови в університетах Великої Британії та України, виокремлено спільні та відмінні підходи. На підставі аналізу обґрунтовано можливість використання конструктивних ідей британського досвіду для розвитку й удосконалення професійної підготовки майбутніх викладачів англійської мови в Україні.

Висновки до розділів та загальні висновки до роботи характеризуються вдалим структуруванням, чіткістю та виваженістю наукових положень, достатнім відображенням у опублікованих роботах. Дисертація належно представлена додатками, які засвідчують теоретичний пошук і практичну реалізацію проблеми дослідження.

Аналіз дисертації та наукових публікацій дисертантки, у яких висвітлені основні наукові результати дослідження, не дає підстав констатувати допущення нею порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Зокрема, дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Основні наукові результати дослідження Мельничук Ольги Василівни висвітлено в 13 публікаціях, з них: 12 одноосібних, 1 – у співавторстві. До цих публікацій належать: 2 методичні рекомендації; 3 статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 1 публікація у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; 1 – у періодичних виданнях інших держав; 6 опублікованих праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Привертає увагу **практичне значення** дослідження, яке полягає в

розробленні методичних рекомендацій «З досвіду підготовки викладачів іноземної мови до педагогічної діяльності у Великій Британії (методичні рекомендації щодо впровадження у закладах вищої освіти України)», зокрема, досвіду підготовки викладачів іноземних мов у Великій Британії в магістратурі та докторантурі на прикладі Бірмінгемського університету (Англія), Університету у Кардіффі (Уельс), Університету Стратклайда (Шотландія).

Отримані результати можуть використовуватися в дослідженнях з теорії та історії педагогіки, порівняльній педагогіки, педагогіки вищої школи, при розробленні освітніх програм за спеціальністю «Педагогіка вищої школи», «Мова і література (англійська)», а також у розробленні спецкурсів і проведенні спецсемінірів як у системі підготовки викладачів закладів вищої освіти, так і в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Матеріали дослідження сприятимуть подальшому реформуванню системи вищої педагогічної освіти в Україні, поглибленню змісту підготовки та професійного розвитку викладачів англійської мови, слугуватимуть базою для досліджень з теорії і методики професійної освіти, педагогічної компаративістики, загальної педагогіки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Заслугове н схвалення повнота викладення основних положень і результатів дослідження, що забезпечується їх широкою апробацією шляхом виступів на науково-практичних конференціях різних рівнів.

Основні наукові результати дослідження висвітлено в 13 публікаціях, з них: 12 одноосібних, 1 – у співавторстві. До цих публікацій належать: 2 методичні рекомендації; 3 статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 1 публікація у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних; 1 – у періодичних виданнях інших держав; 6 опублікованих праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Позитивно відзначаємо той факт, що результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка №06/27.1 від 03.06.2020), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 01-13/418/1 від 17.08.2020), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка №68 від 07.09.2020), Національного університету «Острозька академія» (довідка №300 від 05.11.2020), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка №03-28/04/3084 від 27.11.2020).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом дисертаційне дослідження здійснено на високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, що пов'язано із означенням дисертанткою власної позиції щодо окремих досліджуваних проблем, варто зробити певні зауваження та побажання з метою подальшого удосконалення обумовленої проблематики.

1. Звернення здобувачки до вивчення британського досвіду щодо професійної підготовки викладачів англійської мови є обґрунтованим та своєчасним, проте вартувало б підсилити актуальність дослідження на науково-теоретичному та професійно-педагогічному рівнях та більше уваги приділити методологічному обґрунтуванню проблеми.
2. У першому розділі дисертації здійснено ґрунтовний бібліографічний аналіз досліджуваної проблеми, проаналізовано велику кількість праць український і зарубіжних учених, що дало підстави для обґрунтування методологічних засад дослідження. На нашу думку, цей аналіз набув би більшої довершеності та аргументованості за умови посилення авторських міркувань щодо виявлених і систематизованих позицій науковців.
3. Узагальнюючи результати наукових пошуків із складної проблеми системи підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії, доречним, на нашу думку, було б сформулювати провідні тенденції такої підготовки, як у досліджуваних зарубіжних країнах, так і в Україні.
4. У параграфі 2.4 Мельничук О.В. поверхово описує форми, методи і технології навчання майбутніх викладачів англійської мови засобами дистанційного навчання. Робота виграла б, якби автор зосередила свою увагу на окремих з них і конкретизувала.
5. Заслугове на схвалення виконаний у розділі 3 порівняльно-педагогічний аналіз професійної підготовки викладачів англійської мови в університетах Великої Британії та України, виокремлення подібного та відмінного у досвіді двох країн. Водночас, попри визначені переваги, бажано було б здійснити критичний аналіз такої підготовки, розкрити ставлення автора до виокремлених ознак професійної підготовки викладачів англійської мови.

Висловлені зауваження і побажання не применшують загальної високої оцінки рівня виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності й практичної значущості.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертаційна робота «Система підготовки викладача англійської мови в університетах Великої Британії» є завершеним науковим дослідженням, виконаним автором самостійно на актуальну тему. У роботі отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу наукову проблему. За змістом, обсягом, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, оформленням та повнотою викладу дисертаційне дослідження заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareєстрованого в міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її автор – Мельничук Ольга Василівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

А. П. Чичук

Підпис А. П. Чичук завіряю.

Учений секретар Черкаського національного
університету імені
Богдана Хмельницького, доктор
економічних наук, доцент

Н. О. Андрусyak